

УДК 741.5:82-3]:001.891
DOI: 10.31866/2616-7654.9.2022.259198

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ КОМІКСУ ЯК ОБ'ЄКТА ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ І ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ

*Сергій Крикуненко,
аспірант,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: undersunsergei@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5584-1147*

Метою статті є здійснення ретроспективного аналізу коміксу як об'єкта дослідження в наукових роботах українських і зарубіжних науковців у галузі мальованості та коміксології, а також у систематизації основних періодів вивчення цієї теми у світовому науковому просторі.

Методологія дослідження базується на застосуванні як загальних, так і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема ретроспективного, теоретико-дослідницького, системно-структурного та емпіричного. Зазначений методологічний підхід дозволив розкрити і проаналізувати дослідження зарубіжних та українських науковців щодо історичних аспектів становлення коміксу як самостійного складного мультимодального утворення.

Наукова новизна виконаного дослідження полягає в тому, що у роботі комплексно розглянуто основні аспекти та актуальні наукові підходи до дослідження мальованості серед вітчизняних і зарубіжних науковців та здійснено періодизацію розвитку коміксів із виділенням його семи етапів як інформаційного продукту і розкрито їх специфіку. Автором встановлено, що комікс є інтерсеміотичним феноменом людської творчої діяльності, самостійним складним мультимодальним утворенням.

У висновках у результаті детальної характеристики особливостей наукових досліджень у сфері коміксології аргументовано появу нових тенденцій у дослідженні науковцями графічних історій не лише в розрізі ретроспективи коміксу як окремого напрямку мистецтва, а й таких, як: взаємодія вербальних і невербальних компонентів; соціального впливу мальованих історій на життя та побут читачів; інформаційно-комунікаційних властивостей мальованих історій; особливості лінгвокультурологічних аспектів коміксу; визначення дефініції поняття «комікс»; співвідношення певних композиційних складових коміксу інформаційно-комунікаційних властивостей мальованих історій; системне дослідження різновидів та типології коміксу.

Ключові слова: комікс, мальованість, наукова праця, дослідження, коміксологія, культура, комунікація, графічна історія, інформаційний продукт, ретроспектива.

ВСТУП

Зі стрімким розвитком сучасних технологій і засобів масової інформації з'являється певна потреба у нових способах передачі та отримання інформації, яка полягає передусім у швидкості та моментальності її засвоєння. Це сприяє розвитку нетрадиційних засобів масової комунікації, до яких вже сьогодні з упевненістю можна віднести комікс. Таким чином, актуальність цього дослідження підтверджується тим, що на сьогоднішній день комікс посідає особливе місце у мистецтві та масовій культурі. Дослідження мальованого стає все більш актуальною і популярною темою серед науковців різних напрямків дослідження. Адже на сьогоднішній день комікс зустрічається не лише в періодичних та художніх виданнях, але й в освітній літературі, зокрема, комікс використовується у процесі вивчення іноземної мови та географії. Масова зацікавленість коміксами ще з середини минулого століття створила певний культурний феномен не лише серед молоді та юнацтва, а й дорослого населення планети. На сьогоднішній день структурні елементи цього інформаційного продукту зустрічаються майже у всіх галузях соціальної взаємодії: спілкуванні в соціальних мережах, у рекламі та дизайні, в індустрії моди та створенні імідж-продукції та, зокрема, у кіноіндустрії. Зарубіжні та вітчизняні науковці вже протягом майже п'ятдесяти років всебічно досліджують мальовані історії, організовують наукові з'їзди та конференції, присвячені розвитку коміксології. Таким чином, дослідження історії становлення і розвитку досліджень цього вияву мистецтва є своєчасним та актуальним.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

За понад століття свого існування комікс так і не отримав власної загальноприйнятої дефініції, що є одним із факторів неймовірної популярності досліджень теми мальованих історій серед науковців різного віку. Найважливіші аспекти існування коміксу розглянуто у розвідках С. Макклауда, зокрема у роботі «Зрозуміти комікс. Невидиме мистецтво» (2019). Окремі важливі складові аналізу мальованого розкрито в роботах Умберто Еко «Роль читача. Дослідження із семіотики тексту» (2005), Р. Барта «Риторика образу» (1994), Р. Дункана, М. Сміта, П. Левіца «Сила коміксів: історія, форма і культура» (2015). Особлива увага приділяється роботі «Unflattening» Н. С'юзаніса (2014) – першій науковій роботі, створеній у форматі графічної розповіді. Серед вітчизняних наукових праць розглянуто роботи О. Гайдук «Феномен коміксу в українській культурі» (2020) та Н. Космацької «Мова сучасного коміксу як явища масової культури» (2012), О. Гудошник «Комікс в українському комунікаційному просторі» (2017), першу захищену із цієї теми дисертацію Д. Белова «Український комікс: бібліотечно-інформаційний вимір» (2021) та інші.

Окрім того, комікс став об'єктом дослідження ряду вітчизняних і зарубіжних авторів, таких як Л. Макарук, О. Анісімова, Ш. Баллі, В. Панфілов, Г. Кресс, Т. ван Ліувен, Н. Град, М. Карп, І. Бехта, Д. Борис та ін.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає у дослідженні робіт українських і зарубіжних науковців у галузі коміксології, а також у систематизації основних періодів вивчення цієї теми у світовому науковому просторі. Наукова новизна статті полягає у ретро-

спективному аналізі та виявленні основних світових тенденцій у дослідженні теми мальопису серед українських і зарубіжних науковців, узагальненні актуальних наукових підходів до осмислення коміксу як особливого виду інформаційних продуктів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологія дослідження полягає у застосуванні як загальних, так і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема ретроспективного, теоретико-дослідницького, системно-структурного. На емпіричному рівні було відібрано найбільш обґрунтовані вихідні дані (філософські, історичні тощо), які були проаналізовані і, будучи підтвердженими, створили умови для висновків теоретичного характеру. Зазначений методологічний підхід дозволив розкрити і проаналізувати дослідження зарубіжних і українських науковців щодо історичних аспектів становлення коміксу як самостійного складного мультимодального утворення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У Літературознавчій енциклопедії автора-укладача Ю. Коваліва подано наступне визначення коміксу: «Комікс, або мальопис (від англ. comic – комедійний, комічний, смішний) – послідовність малюнків, зазвичай із короткими текстами, які створюють певну зв'язну розповідь. Тексти зазвичай мають специфічну форму «мовної бульки» («мовної хмарки», «мовного димка»), яка передає мову чи думку персонажа, заголовків і титрів» ("Комікс", 2007).

У результаті ретроспективного аналізу досліджень науковців, об'єктами яких є комікс, виділено етапи розвитку цього соціокультурного явища для подальшого детального дослідження наукових праць науковців у цій сфері (див. таблицю 1).

Сучасні науковці та дослідники коміксу притримуються загальної думки стосовно того, що найперше визначення коміксу дав «батько» цього напрямку мистецтва художник і письменник зі Швейцарії Р. Топфер. Саме завдяки своїм «*la literature en estampes*» (історіям у картинках) він створив нову форму самовираження, послідовне медіа, яке розповідає розважальні вигадані історії. Намагаючись пояснити такий формат, у 1837 р.Р. Топфер висловив думку, що «комікс має змішану природу та складається із серії малюнків, що виконані у формі ескізу, які супроводжуються однією або двома стрічками тексту. Разом вони поєднуються у своєрідну розповідь». У своєму «Есе про фізіогноміку» (1845) Р. Топфер (Töpffer, 1965) стверджує, що «попри зневагу критиків та ігнорування науковців, комікси здатні на величезний вплив – можливо, навіть більший за літературу».

Один із перших європейських науковців у галузі коміксології П. Френ-Держюель (Fresnault-Deruelle, 1986) дає визначення цьому явищу як «формі образної розповіді, яка представляє собою твір, важливою складовою якого є послідовність картинок, супроводжуваний текст або його відсутність та доповнення різноманітними ідеографічними елементами» (р. 62). Проте найбільш поширеним та лаконічним визначенням коміксу на сьогоднішній день є формулювання художника, коміксиста та автора мальописів із теорії коміксу С. Макклауда (2019), в якому «комікс – це суміжні малюнки, які супроводжуються текстом та вибудовуються у певний наратив».

Таблиця 1

№	Етап	Особливості	Представники	Приклади
1	1812–1929	Розважальний, гумористичний характер, відсутність серйозних тем.	Т. Роулэндсон, У. Маккей	«Doctor Syntax's Tree Tours: In Search Of Picturesque, Consolation and a Wife» (1812); The Yellow Kid in McFadden's Flats (1897)
2	1929–1938	Переважають історії із пригодницьким характером, поява феномену супергероїв. Засновано масштабне видавництво коміксів «DC Comics».	Ж. Ремі, Р. Тепфер, Д. Сігел, Д. Шустер, Ч. Гоулд	Action Comics № 1 (1938); Tintin au pays des Soviets (1929); Histoire de M. Jabot (1831)
3	1938–1953	Використання коміксів як засобів пропаганди й унаочнення альтернативних поглядів. Патріотичне спрямування на боротьбу з нацизмом. Поява кримінальних коміксів та коміксів-жахів.	В. Ейснер, М. Каніф, Г.Фокс, Г. Лемперт	«Uncle Sam» (1941–1942); «Male Call» (1943–1946); «Crime exposed» (1948); «True Crime Comics» (1947); «Crimes By Women» (1948); «Flash» (1940)
4	1953–1960	Цензура, контроль над виробництвом коміксів, введення «Кодексу коміксів» та, як наслідок, призупинення у розвитку.	К. Інфантіно, Д. Куберт	«Godzilla» (1954); «Showcase» № 4 (1956)
5	1960–1983	Заснування «Marvel Comics» (видавництво коміксів). Поширюється багатожанровий комікс для дорослих, порушуються соціальні проблеми суспільства.	Л. Стен, С. Дітко, М. Гудман, А. Василенко, А. Шпігельман	The Amazing Spider-Man (1963); Guardians of the Galaxy (1963); «Пригоди Перченьати» (1972); Maus: A Survivor's Tale (1972); «Fantastic Four», «Hulk» (1961)
6	1983–2000	Комікси стають елементом масової світової культури.	А. Мур, Д. Гіббонс, Дж. Болтон, Б. Болленд і А. Девіс	«Teenage Mutant Ninja Turtles» (1984)
7	2000–до-нині	З'являються цифрові комікси. Активний розвиток українського коміксу. Переважання історій про супергероїв, авантюрно-пригодницьких історій.	Р. Пілер, М. Пращолов, О. Чебикін, С. Захаров, В. Назаров, Ф. Левченко, А. Тягур, О. Чорний, Д. Зіронька	«The Docs» (2010); «Даюгопак» (2012); «Діра» (2016); «Патріот» (2015–2018); «Укрмен»(2018); «Характерник» (2020)

(складено автором на основі таких джерел: Насалевич та ін., 2020; Fingeroth, 2008; Duncan, 2015; Почепцов, 2013; The Comics Journal, 1978; Friedenthal, 2021; Белов, 2021; Годушник, 2022)

У ХХ столітті мальюписи стали одним із найпопулярніших жанрів масової культури, тим самим привернувши до себе увагу багатьох науковців і дослідників комунікативних та мистецьких інновацій того часу. Перед більш повними вивченням феномену коміксу мальовані історії неодноразово піддавались негативному судженню. Критики називали комікс небезпечним культурним продуктом, а вплив на читача згубним. У 1954 р. доктор Ф. Вертам (Wertham, 1954) видає книгу під назвою «Розбещення невинних», в якій автор засуджує всю індустрію коміксів та стверджує, що «95 % підлітків у виправній школі читають комікси, і це доводить, що комікси викликають злочинність серед неповнолітніх».

Дослідження Ф. Вертама викликало величезну хвилю обговорень як серед науковців та критиків, так і серед звичайних читачів. Скликані в Сенаті слухання щодо небезпечності коміксів ні до чого не привели, проте цього ж року Асоціація журналів коміксів затвердила так званий «Кодекс коміксів» – збірку правил, які чітко обмежували матеріал для подальшого друку. Один із головних засновників видавництва «Marvel Comics» Стен Лі розповів, що Ф. Вертам «сказав речі, які справили враження на публіку, і це було схоже на вигукування вогню в театрі, але в цьому було мало наукового обґрунтування. І все ж, оскільки у нього було ім'я доктора, люди серйозно поставилися до його слів, а це стало початком хрестового походу проти коміксів» (Friedenthal, 2021; Ионов, 2019).

Варто зазначити, що через кілька років, порівняно з початком 1950-х, ставлення до мальюписів суттєво змінилося: науковці не критикують, а намагаються провести більш якісне дослідження коміксів та їх читачів, застосовуючи в цьому науковий підхід. У 1959 році Сол Девідсон захищає дисертацію «Культура і комікси», яка приносить йому першому у світі докторський ступінь у галузі коміксології. Водночас у Нью-Йоркському університеті з гордістю оголошується новина про створення колекції Сола і Пенні Девідсон – набору комікс-антологій, газетних вирізок, журналів та рідкісних мальюписних матеріалів, які з часом поповнюються самими Девідсонами. У 1967 році під керівництвом професора Державного університету Боулінг-Грін (Bowling Green State University) Р. Брауна починає своє існування академічний журнал «Journal of Popular Culture» (<http://www.journalofpopularculture.com/>), який публікує наукові статті та есе з усіх аспектів популярної масової культури. Однією з найпопулярніших тем публікацій стає комікс у контексті тогочасної популярності та феномену масової зацікавленості серед підлітків і людей молодого віку. Згодом створюється Асоціація науковців масової культури, яка виводить популярність на наукові дослідження коміксів та його феномену вже за межі періодичного видання «JPC» (The Journal of Popular Culture).

У 1970 році з'являється все більше наукових досліджень у галузі історії коміксу, серед яких «Історія коміксів» Джима Стеранко та «Кольорові комікси по 10 центів» Діка Люппофа і Дона Томпсона. У 1971 році до них додається наукова праця Леса Деніелса «Комікси: історія мальюписів в Америці» (Comic: A History of Comic Books in America), а вже у квітні 1973 року у Каліфорнійському університеті міста Берклі проходить одна із перших наукових конференцій у галузі коміксології, підсумком якої став затверджений особливий статус андеграундного коміксу. У 1989 році Майк Бентон (Benton, 1989) створив одне із найбільших досліджень серед жанрової палітри коміксів у кількох виданнях, яке сконцентроване на супергероїці золотої та срібної доби, науковій фантастиці, кримінальних коміксах

і мальовисах у жанрі хорор. Дослідження автора акцентує увагу на хронології розвитку, особливостях загальних характеристик кожного жанру, а також на особливостях функціонування вербальних та невербальних мотивів наративу.

Таким чином, екстраполюючи вищезазначене, варто зауважити, що вектори наукових робіт у напрямку мальовисів мають досить широкий вибір базових тем досліджень:

- особливості взаємодії словесних та ілюстрованих складових наративу;
- системне дослідження різновидів та типології коміксу;
- історичний розвиток та етапи становлення коміксу як окремого напрямку мистецтва;

- культурний, соціальний, психологічний вплив коміксів на звичайне життя.

Наприклад, У. Еко (Эко, 2005) у розділі «Міф про Супермена» наукової праці «Роль читача. Дослідження по семіотиці тексту» розглядає персонажа коміксу Кларка Кента із простору міфотворчості та потреби читача у сакральному відокремленні від реальності. Автор підкреслює, що супергероїка стає інструментом виховного впливу, поширенням моральних якостей і зразків певної мотивації у соціальній поведінці.

Однією із найпопулярніших тем досліджень серед науковців у галузі коміксології є взаємодія тексту та ілюстрацій у мальовисах. Слід підкреслити, що у дослідженнях цієї теми вчені використовують поняття *mode* («модус» – спосіб передачі) для позначення безпосередньо понять «текст» та «зображення», внаслідок чого проблема співвідношення понять називається *multimodality* («мультимодальність») або *text-image relations*. Наукові праці Р. Барта стали важливою складовою у дослідженнях цієї теми серед вітчизняних і зарубіжних науковців. За словами Р. Барта (1994), «словесний текст і зображення перебувають тут у компліментарних відносинах; і текст, і зображення виявляються, у цьому випадку, фрагментами більшої синтагми, єдність повідомлення досягається на більшому рівні – на рівні сюжету, історії, дієгезису» (с. 307). Крім того, науковець підкреслює, що зображення потребують від читача значно менше зусиль для розуміння головної ідеї та сюжету, ніж «словесні описи». Альтернативну версію дослідження пропонує Скотт Макклауд (2019), в якій автор підкреслює, що «комбінація картинок та тексту не є основоположною та головною складовою у розумінні коміксу, проте саме вона мала величезний вплив на розвиток цих частин як окремих одиниць».

На особливу роль серед наукових досліджень у напрямку вивчення взаємодії вербальних та невербальних компонентів коміксу заслуговує робота «Unflattening: How a Dissertation in Comics Form Reimagined Scholarship and Academic Writing» Ніка С'юзаніса (Sousanis, 2014), докторанта коледжу викладачів Колумбійського університету. Робота науковця стала першим у світі науковим дослідженням, створеним у форматі мальовису. Вчений підкреслює, що зображення та текст треба розглядати як рівнозначні інструменти передачі інформації, використовуючи для пояснення і висловлення своїх думок обидві форми комунікації. Такий підхід представляє собою альтернативу звичним способам донесення ідей у сфері науки та освіти. Головна ідея роботи стала невід'ємною частиною інноваційності її форми.

Варто зазначити, що наукову роботу Ніка С'юзаніса неодноразово порівнювали із графічним есе Скотта Макклауда, однак вони різняться між собою: графічна новела Макклауда присвячена історичним аспектам мальовисів, тоді як С'юзаніс

вперше використав подібну форму для наукового дослідження на стику епістемології, семіотики, теорії сприйняття і візуальних досліджень.

На окрему увагу також заслуговує наукова праця «Сила коміксів: історія, форма і культура». Авторами цього дослідження є такі науковці, як Р. Дункан (співзасновник Comic Arts Conference, першої щорічної академічної конференції у США, присвяченої виключно вивченню коміксів), М. Сміт (професор комунікації в університеті Віттенберга) та П. Левіц (колишній президент і видавець DC Comics). Вищезазначені науковці розподіляють розвиток американського коміксу на кілька епох: створення, поширення, урізноманітнення, відступ, ідентифікація, незалежність, амбіції, вузькоспрямованість. У своїй праці вчені приділяють основну увагу історії коміксів; жанрам мальописів; досліджують їхню ідеологію; розглядають комікси як бізнес та особливості сучасного глобального ринку (Duncan et al., 2015).

Вивчення коміксу серед українських науковців порівняно із зарубіжним сегментом досліджень перебуває на початку свого розвитку. Пов'язано це насамперед із тим, що зацікавленість мальописами і їх популяризація серед читачів відбулась лише на початку ХХІ століття. Водночас розпочинається активна діяльність серед українських авторів та художників коміксів, яка супроводжується розвитком сучасних технологій і засобів соціальних комунікацій. Українські науковці розглядають феномен коміксу, висловлюючи різні підходи та обираючи різні напрямки для аналізу і досліджень.

Із культурологічного аспекту наукового дослідження можна виділити працю О. Гайдук (2020), яка розглядає феномен мальописів у вітчизняній культурі та проводить аналіз становлення цього феномену в Україні. Як зазначає авторка, «коміксова культура в Україні переживає процес свого становлення, охоплюючи поки що невеликий сегмент авторів і видавництв, водночас реакція споживачів цього інформаційного продукту свідчить на користь його перспективності і можливостей подальшого розвитку» (с. 30).

З аспекту інформаційного продукту феномен коміксу в контексті наукового дослідження розглядає Д. Белов (2021), який зазначає, що «графічні історії можна розглядати не лише як підвид (доповнення) одного з жанрів літератури, а і як повноцінний інформаційний продукт та окремий вид мистецтва».

Н. Космацька (2012) розглядає структуру мальопису із лінгвокультурологічного наукового аспекту. За словами авторки, «у коміксах часто зустрічаються речення, які не відповідають загальноприйнятим правилам оформлення фрази. Проте мова є не єдиним засобом висловлювання думок у коміксі, її не так широко використовують, як у літературі. Графічні розділові знаки доповнюють та уточнюють характер мовлення персонажа через створення емоції або її відсутність у момент виголошення фрази: нейтральне ствердження закінчується крапкою, звичайне питальне речення – знаком питання, тоді як емоційне питання завершується знаками “?!” або “??”» (с. 19).

О. Годушник (2017) у своєму дослідженні коміксу в українському комунікаційному просторі розглядає особливості розвитку видавничого ринку України на прикладі циклу графічних новел «Воля» та представляє новий тип стратегії популяризації коміксу; надає загальні характеристики журнальної періодики та інтернет-контенту відповідної тематики. Автор влучно зазначає, що формування масової аудиторії як стрижневого фактора становлення комікс-культури в Україні

ускладнене відсутністю укоріненої традиції читання коміксів, несформованістю ринку української графічної прози, фінансовими складнощами у просуванні цікавих і самобутніх проєктів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у ході дослідження виявлено, що комікс як об'єкт дослідження у світовому науковому просторі налічує велику кількість наукових досліджень, що почали здійснюватися понад п'ятдесят років тому, оскільки «вибух» популярності мальованого відбувся ще на початку ХХ століття. Автором встановлено, що комікс є інтерсеmiotичним феноменом людської творчої діяльності, самостійним складним мультимодальним утворенням.

Виявлено, що у своїх наукових роботах зарубіжні дослідники розглядають феномен коміксу не лише за допомогою різних підходів і методів дослідження, але й тематика цих досліджень досить різноманітна. Предметом дослідження найчастіше ставали: а) культурно-соціальний вплив мальованого на життя звичайних читачів; б) інформаційно-комунікаційні властивості вербальних та невербальних компонентів графічних історій; в) особливості лінгвокультурологічних аспектів коміксу; г) визначення дефініції поняття «комікс»; д) співвідношення певних композиційних складових коміксу; е) інформаційно-комунікаційні властивості мальованих історій; є) системне дослідження різновидів та типології коміксу; ж) хронологічний розвиток та етапи становлення коміксу як окремого напрямку мистецтва.

Таким чином, можна стверджувати про ґрунтовний науковий інтерес зарубіжних вчених до вивчення коміксу на фоні «вибуху» популярності мальованого, що підтверджується появою нових тенденцій у дослідженні графічних історій не лише в розрізі історичного розвитку цього жанру літератури. В порівнянні із зарубіжним науковим світом, українськими науковцями комікс як інформаційний продукт розглянуто недостатньо, оскільки в Україні популярність у вивченні цього жанру мистецтва припадає лише на початок поточного століття.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Барт Р. Риторика образу. *Избранные работы: Семиотика. Поэтика*. Москва, 1994. С. 297–318. URL: <http://www.philology.ru/literature1/barthes-94a.htm> (accessed: 16.05.2022).
- Белов Д. О. Український комікс: бібліотечно-інформаційний вимір : дис. ... д-ра філософії : спец. : 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2021.
- Гайдук О. Феномен коміксу в українській культурі. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 5(33), Vol. 1. P. 27–31.
- Годушник О. Военный комікс як медіа: українські та світові графічні наративи. *Медіанаративи* : колект. монографія. Київ, 2022. С. 43–58. https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID4054525_code5116874.pdf?abstractid=4054525&mirid=1 (дата звернення: 16.05.2022).
- Годушник О. Комікс в українському комунікаційному просторі. *Вісник Дніпропетровського національного університету. Серія «Соціальні комунікації»*. 2017. Т. 25, № 12. С. 19–24.
- Ионов А. Фредрик Вертам и Кодекс комиксов: как один человек чуть не разрушил всю индустрию. *DTF*. 9 июля 2019. URL: <https://dtf.ru/read/53967> (дата обращения: 16.05.2022).

- Комікс. *Літературознавча енциклопедія* / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ, 2007. Т. 1 : А–Л. С. 508.
- Космацька Н. В. Мова сучасного коміксу як явища масової культури. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15, т. 4. С. 15–20.
- Макклауд С. Зрозуміти комікс. Невидиме мистецтво. Київ : Рідна мова, 2019. 224 с.
- Насалевич Т., Рябуха Т., Лопушанський І. Становлення коміксу як жанру сучасної літератури. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70), № 4, ч. 3. С. 144–149.
- Почепцов Г. Супермен і Гаррі Поттер : конструювання нематеріального в масовій культурі. Київ : Спадщина, 2013. 288 с.
- Эко У. Роль читателя. Исследования по семиотике текста / пер. с англ. и итал. С. Серебряного. Санкт-Петербург : Symposium ; Москва : Изд-во РГГУ, 2005. 502 с.
- Benton M. *Comic Media, Comic Book America. An Illustrated History*. Dallas : Taylor Publishing Company, 1989. 100 p.
- Daniels L. *Comix: A History of Comic Books in America*. New York : Outerbridge and Dienstfrey. 1971. 216 p.
- Duncan R., Smith M. J., Levitz P. *The Power of Comics: History, Form, and Culture* (2nd ed.). London : Bloomsbury Academic, 2015. 464 p.
- Fingerroth D. *Disguised as Clark Kent: Jews, Comics, and the Creation of the Superhero*. New York : Bloomsbury Academic, 2008. 216 p.
- Fresnault-Deruelle P. Aspects de la bande dessinée en France. *Comics and visual culture = La bande dessinée et la culture visuelle = Comics und visuelle Kultur* / Edited by A. Silbermann, H.-D. Dyroff. München ; New York ; London ; Paris, 1986. Pp. 62–77.
- Friedenthal A. J. *The World of Marvel Comics*. New York : Routledge, 2021. 128 p.
- Sousanis N. Unflattening: How a Dissertation in Comics Form Reimagined Scholarship and Academic Writing. *Department of English at Princeton*. 11.10.2014. URL: <https://english.princeton.edu/events/unflattening-how-dissertation-comics-form-reimagined-scholarship-and-academic-writing> (accessed: 16.05.2022).
- The DC Implosion. *The Comics Journal*. 1978. № 41 (August). Pp. 5–7.
- Töpffer R. *Essay on Physiognomy*. Lincoln : University of Nebraska Press, 1965. 80 p.
- Wertham, F. *Seduction of the Innocent*. Virginia : Rinehart & Company, 1954. 400 p.

REFERENCES

- Bart, R. (1994). *Ritorika obraza. Izbrannyye raboty: Semiotika. Poetika [The Rhetoric of the Image. Selected Works: Semiotics. Poetics]* (pp. 297–318). Progress. <http://www.philology.ru/literature1/barthes-94a.htm> [in Russian].
- Bielov, D. O. (2021). *Ukrainskyi komiks: bibliotechno-informatsiinyi vymir [Ukrainian Comics: Library and Information Dimension]* [PhD dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].
- Hayduk, O. (2020). Fenomen komiksu v ukrainskii kulturi [The Phenomenon of Comics in Ukrainian Culture]. *Knowledge, Education, Law, Management*, 5(33), 1, 27–31 [in Ukrainian].
- Hodushnyk, O. (2017). Komiks v ukrainskomu komunikatsiinomu prostori [Comics in the Ukrainian Communication Space]. *Communications and Communicative Technologies*, 25(12), 19–24 [in Ukrainian].
- Hodushnyk, O. (2022). Voiennyi komiks yak media: ukrainski ta svitovi hrafichni naratyvy [Military Comics as a Media: Ukrainian and World Graphic Narratives]. In *Medianaratyvy [Median Narratives]* [Monograph] (pp. 43–58). Lira [in Ukrainian].

- Ionov, A. (2019, Juli 9). *Fredrik Vertam i Kodeks komiksov: kak odin chelovek chut' ne razrushil vsyu industriyu* [Fredrik Wertham and the Comics Code: How one Man Almost Destroyed the Entire Industry]. DTF. <https://dtf.ru/read/53967> [in Russian].
- Kovaliv, Yu. I. (Comp). (2007). Komiks [Comic]. In *Literaturoznachcha entsyklopediia* [Literary Encyclopedia] (Vol. 1: A – L, p. 508). Akademiya [in Ukrainian].
- Kosmatska, N. V. (2012). Mova suchasnoho komiksu yak yavvyshcha masovoi kultury [The Language of Modern Comics as a Phenomenon of Mass Culture]. *Mova i Kultura*, 15(4), 15–20 [in Ukrainian].
- McCloud, S. (2019). *Zrozumity komiks. Nevydyme mystetstvo* [Understand Comics. Invisible Art]. Ridna mova [in Ukrainian].
- Nasaleyvych, T., Riabukha, T., & Lopushanskyi, I. (2020). Stanovlennia komiksu yak zhanru suchasnoi literatury [Formation of Comics as a Genre of Modern Literature]. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University, Series: "Philology. Journalism"*, 31(70), 4(3), 144–149 [in Ukrainian].
- Pochepstov, H. (2013). *Supermen i Harri Potter : konstruiuvannia nematerialnoho v masovii kulturi* [Superman and Harry Potter: the Construction of the Intangible in Popular Culture]. Spadshchyna [in Ukrainian].
- Eko, U. (2005). *Rol' chitatelya. Issledovaniya po semiotike teksta* [The Role of the Reader. Research on the Semiotics of the Text] (S. Serebrianyi, Trans.) Symposium; Izdatelstvo RGGU [in Russian].
- Benton, M. (1989). *Comic Media, Comic Book America. An Illustrated History*. Taylor Publishing Company [in English].
- Daniels, L. (1971). *Comix: A History of Comic Books in America*. Outerbridge and Dienstfrey [in English].
- Duncan, R., Smith, M. J., & Levitz P. (2015). *The Power of Comics: History, Form, and Culture* (2nd ed.). Bloomsbury Academic [in English].
- Fingerroth, D. (2008). *Disguised as Clark Kent : Jews, Comics, and the Creation of the Superhero*. Bloomsbury Academic [in English].
- Fresnault-Deruelle, P. (1986). Aspects de la bande dessinée en France. In A. Silbermann, & H.-D. Dyrhoff (Eds), *Comics and Visual Culture = La Bande dessinée et la Culture Visuelle = Comics und Visuelle Kultur* (pp. 62–77). K-G-Saur [in English].
- Friedenthal, A. J. (2021). *The World of Marvel Comics*. Routledge [in English].
- Sousanis, N. (2014, October 11). *Unflattening: How a Dissertation in Comics Form Reimagined Scholarship and Academic Writing*. Department of English at Princeton. <https://english.princeton.edu/events/unflattening-how-dissertation-comics-form-reimagined-scholarship-and-academic-writing> [in English].
- The DC Implosion. (1978, August). *The Comics Journal*, 41, 5–7 [in English].
- Töpffer, R. (1965). *Essay on Physiognomy*. University of Nebraska Press [in English].
- Wertham, F. (1954). *Seduction of the Innocent*. Rinehart & Company [in English].

UDC 741.5:82-3]:001.891

Serhii Krikunenko,
PhD Student,
Kyiv National University of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: undersunsergei@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5584-1147

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF COMICS AS AN OBJECT OF RESEARCH BY UKRAINIAN AND FOREIGN SCIENTISTS

The aim of the article is to carry out a retrospective analysis of comics as an object of study in the scientific works of Ukrainian and foreign scholars in the field of painting and comics, as well as to systematise the main periods of studying this topic in the world scientific space.

The research methodology of the article is based on the application of both general and special methods of scientific knowledge, in particular retrospective, theoretical-research and system-structural methods. This methodological approach allows revealing and analysing the research of foreign and Ukrainian scholars on the historical aspects of the formation of comics as an independent, complex multimodal entity.

The scientific novelty of the study is that the paper comprehensively considers the main aspects and current scientific approaches to the study of painting among domestic and foreign scholars and periodises the development of comics with seven stages of development of comics as an information product and reveals their specifics. The author has shown that comics are an intersemiotic phenomenon of human creative activity, an independent complex multimodal formation.

Conclusions. As a result of a detailed description of the features of research in comics, the article proves the emergence of new trends in the study of graphic histories by scientists not only in terms of retrospective comics as a separate art but also such as the interaction of verbal and nonverbal components; the social impact of cartoons on the lives and lives of readers; information and communication properties of cartoons; features of linguistic and cultural aspects of comics; definition of the concept of «comics»; the ratio of certain compositional components of the comic information and communication properties of cartoons; systematic study of varieties and typology of comics.

Keywords: comics, painting, scientific work, research, comics studies, culture, communication, graphic history, information product, retrospective

Стаття надійшла до редакції 03.04. 2022 р.